

Felaket ve Karşılıklı Yardımlaşma

Foti Benlisoy

11.02.2023

Maraş merkezli iki depremin ardından halkın adeta kendiliğinden teyakkuza geçmesi, büyük bir toplumsal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma seferberliğinin başlaması, şefçi rejimin hareket alanını daraltan, onun bu büyük afet hakkındaki söylem ve eylem tekelini daha baştan itibaren kıran bir işlev gördü, görüyor. İktidar tam da bu yüzden bu karşılıklı yardımlaşma dalgasını zapturapt altına alıp işlevsiz kılmaya, onun altını boşaltmaya çalışıyor.

Aslında toplumsal muhalefet hareketlerine kıyısından köşesinden de olsa bulaşmış herkesin malumu olduğu üzere, karşılıklı yardımlaşma her zaman toplumsal hareketlerin ayrılmaz bir parçası olagelmıştır. Bir grevle dayanışmak için para toplamaktan erkek şiddetine karşı sığınma mekânları oluşturmaya, pandemi sırasında insanlara dağıtılacak maskeler yapmaktan “kâğıtsız” göçmenler arasında sağlık taraması gerçekleştirmeye, toplumsal mücadeleleri farklı düzeylerde de olsa karşılıklı yardımlaşma pratikleri olmadan düşünmek mümkün değil.

Deprem sonrasında solun farklı renklerinin ve toplumsal muhalefet örgütlerinin dayanışma için hızla seferber olabilmesinin bir nedeni de bu deneyim elbette. Karşılıklı yardımlaşma pratiklerine dair “normal” zamanlarda toplumsal hareketler içerisinde elde edilen tecrübe, felaket zamanla-

rında hızlı ve etkili bir şekilde hareket edebilme kabiliyetini artırıyor.

Dean Spade, karşılıklı yardımlaşmanın ne anlama geldiğini şöyle tarif ediyor: “Karşılıklı yardım, birbirimizin hayatta kalma ihtiyaçlarını doğrudan desteklemek için toplumsal hareketler içerisinde yaptığımız, karşı karşıya kaldığımız krizlere yaşadığımız sistemin neden olduğunu ve bu krizlerin bu sistem tarafından daha da kötü bir hale getirildiğini ortaklaşa anlamımıza dayanan çalışmaları tanımlıyor.”¹

Karşılıklı yardımlaşma girişimleri insanların yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırken bu yaşamsal ihtiyaçların mevcut toplumsal ilişkiler içerisinde neden karşılanmadığı sorusunu da gündeme getirir. Hayırseverlik ya da STK’cılıktan farklı olarak karşılıklı yardımlaşma girişimleri insanları seferber eder, dayanışmayı bir toplumsal hareket biçiminde örgütlemeye çalışır. Kurtarıcılara değil insanların kendi eylemine ve özörgütlülüğüne vurgu yapar, kolektif eylemi öne çıkartır. Rhiannon Firth, tam da bu doğrultuda, karşılıklı yardımlaşmanın kolektif düzeyde “bilinç yükseltmeye” dönük pedagojik boyutunun altını çizer. Ona göre karşılıklı

¹ “Dean Spade: Karşılıklı yardım vaadi üzerine”, <https://kaosgl.org/haber/karsilikli-yardim-vaadi-uzerine>

yardımlaşma, hâkim siyasal ve toplumsal ilişkilerin yapısal bir eleştirisini gündeme getiren, toplumsal ilişkilerin mevcut olandan “başka” şekillerde de örgütlenebileceğini pratikte ortaya koyan “yüksek düzeyde politik” bir fenomendir.²

Felaket zamanında karşılıklı yardımlaşma daha da etkili hale gelir, belirleyici bir siyasal işlev üstlenir. Deprem ya da kasırga gibi büyük felaketlerin ardından karşılıklı yardımlaşma inisiyatifleri halkın yaşamını kendi elleriyle yeniden kurmasının kaldırıcı haline gelir. Muktedirler bu girişimleri ya kriminalize edip zorla bastırmaya çalışır ya da onların altını boşaltmaya, onları STK’laştırarak ehlileştirmeye girişir. Bazen de felaketin bağrında söz konusu olabilen yağma, hırsızlık ve şiddet olaylarına ilişkin “moral panikler” yaratarak aşağıdan gelişen toplumsal enerjiyi paralize etmeye çalışır.

İçinde bulunduğumuz “felaket kapitalizmi” çağında karşılıklı yardımlaşma kritik bir dönüştürücü potansiyele sahip. Her gün farklı felaketli sonuçlarıyla karşı karşıya kaldığımız çoklu krizler karşısında karşılıklı yardımlaşma, hayatta kalmanın ama aynı zamanda bizzat mevcut hayatı dönüştürmenin bir mecrası olarak öne çıkıyor. Dean Spade,

² Rhiannon Firth, *Disaster Anarchy Mutual Aid and Radical Action*, Pluto Press, Londra, 2022, s. 6-7.

bu hususta şöyle yazıyor: “Eğer olabildiğince çok insanla birlikte hayatta kalmak ve kısa ile uzun vadede kazanmak istiyorsak, felaket momentlerini insanlara yardım etmek ve aynı zamanda onları seferber etmek için kullanmak zorundayız. Karşılıklı yardımlaşma bunu yapmanın yolu.”³

Karşılıklı yardımlaşma pratiklerinin ortaya çıkmasının müsebbibi olan momentler gelip geçicidir elbette. Felaketin müsebbibi olduğu ilk şokun atlatılmasıyla tahakküm ve sömürü ilişkilerinde oluşmuş geçici çatlaklar hızla tamir edilecek, toplumsal dayanışma ve karşılıklı yardımlaşma pratikleri ko-optedilerek ya da dağıtılarak “business as usual”a geri dönecektir. Sistemin felaket anında aksaması, onun ıskartaya çıkartılması için bir imkân yaratsa da çoğu zaman sistemin yenilenerek güçlendirilmesi söz konusu olur. Felaketin bir an için teşhir ettiği tahakküm ve sömürü ilişkileri tadil edilerek pekiştirilir. 1999 Gölcük depreminin ardından büyük emeklerle oluşturulmuş gönüllü dayanışma ve işbirliği topluluklarının kolluk kuvvetlerinin yeniden iş başına gelmesi ve devletin “geri dönmesiyle” nasıl tecridi olarak dağıldıkları o dönem yardım çalışmalarına bü-

³ Dean Spade, *Mutual Aid Building Solidarity During This Crisis (and the Next)*, Verso, Londra, 2021, s. 30.

yük bir özveriyle katılmış birçok sosyalist militanın belleğindedir.

Felaket anında geçerli olmuş ilişki ve pratiklerin felaket sonrasında yeni normaline de taşınabilmesi, felaket zamanında edinilmiş kolektif deneyimin süregelen kılınması zor ama zor olduğu kadar da yaşamsal bir görevdir. Bir felaketin bir başka felaketi takip ettiği kısır döngü ancak böyle kırılabilir. Rebecca Solnit'in ifadesiyle, "bir birey için ölüme yakın bir deneyim ya da büyük bir kayıp veya potansiyel olarak ölümcül bir hastalıkta olduğu gibi kolektif felaketler de bizi kim olduğumuz, kime güvenebileceğimiz neyin gerçekten önemli ya da önemsiz olduğu konularında uyandırır. Zorluk, normale döndüğünde de uyanık kalabilmektir."⁴

⁴ Rebecca Solnit, "Foreword", Marina Sitrin (ed.), *Pandemic Solidarity Mutual Aid During the Covid-19 Crisis*, Pluto Press, Londra, 2020 içinde, s. 17.

Anarşist Kütüphane

Foti Benlisoy
Felaket ve Karşılıklı Yardımlaşma
11.02.2023

14.02.2023 tarihinde şuradan alındı:
fotibenlisoy.tumblr.com

tr.anarchistlibraries.net